
Predslovanska substratna imena v slovenščini

Metka Furlan

IZVLEČEK: V prispevku so podana identifikacijska merila, po katerih se prepoznava najstarejša plast imen substratnega izvora, ki je bila v slovenščino podedovana iz alpske slovanščine.

Pre-Slavic Substratum Names in Slovenian

ABSTRACT: The article presents the criteria employed for the identification of the oldest layer among the names of substratum origin. In Slovenian this layer was inherited from the language of the Alpine Slavs.

1. Prepoznavanje* slovenskih imen predslovanskega substratnega izvora je možno le ob obvezni in stalni konfrontaciji s fonetičnimi in morfološkimi značilnostmi podedovanega slovanskega in adstratnega romanskega, nemškega (tu tudi superstratnega) oziroma madžarskega apelativnega in imenskega gradiva. Čim bolj je besedni fond (apelativni in imenski) jezika (pred-)zgodovinsko raziskan, tem večje so tudi možnosti jezikoslovno bolj utemeljenega identificiranja njegove substratne plasti imen. Preučevanje substrata je zato mogoče primerjati z rešetanjem. Dokler pleve vsaj v obrisih niso ločene od zrnja, lahko namreč le ugibamo, koliko in kakšno zrnje imamo. Čeprav ima raziskovanje izvora in etimologije predvsem slovenskega besednega občnoimenskega fonda po kriterijih indoevropskega primerjalnega jezikoslovja že zgledno tradicijo, bo predvsem na področju sistemskih stratigrafskih študij potrebno storiti še precej, da bi lahko med več kot 100.000 slovenskimi zemljepisnimi imeni izluščili in sistemsko analizirali najstarejšo, substratno plast.¹

* Prispevek je nekoliko predelana in daljša varianta geselskega članka *Imena predslovanskega (indoevropskega) izvora in slovanska imena*, ki je bil pripravljen za *Enciklopedijo slovanske onomastike*.

¹ Stratigrafije slovenskih substratnih imen za sedaj še ni mogoče podati, gotovo pa je, da med substratno plast imen ne gre prištevati imen kot *Piran*, *Rižana*, saj so bila prevzeta šele kasneje v izreki adstratnih romanskih (beneških ali furlanskih) predlog. Če bi bili omenjeni imeni prevzeti zgodaj, še v alpsko slovanščino, bi se glasili **Рѣ/ѣrānъ* > sln. **Pran* (prim. it. *Pirano*) oz. **Рѣ/ъzāna* > sln. **Rzana* (npr. it. *Risano*; *Rusano* (Ravenat), l. 1135 *Risano*, l. 1145 *Risanum*). Enako tudi hdrn. *Nadiža*, it. *Natisone*, furl. *Nadisòn*, čeprav se je reka v antiki imenovala *Natiso*, ne spada med slovenska substratna imena.

2. Ko so alpski Slovani proti Jadranskemu morju na jugu, izvirom vzhodnoalpskih rek in roba Furlanske nižine na zahodu, Donave na severu in Panonske nižine na zahodu prodirali na selišče bodočega slovenskega etničnega območja, so na njegovem jugozahodnem delu stara imena prevzeli v dokaj strnjenem obsegu (prim. *Koper, Trst, Krmin, Videm, Ratenj, Gumin, Zilja*). Na območju Slovenije pogostnost substratnih imen, imenskih osnov ali kalkov narašča v smeri V–Z (npr. *Ptuj, Celje, Kranj, Kras, Soča, Sava, Drava, Krka, Kolpa; Trojane, Kranjska, Koroška; Hrušica, Peč*). Pri razmejevanju med substratnim in slovanskim izvorom imen se zato pri homonimnih izglasjih imen sme upoštevati tudi areal, npr. substratno *Breginj* na zahodu proti slovansko *Strahinj, Tuhinj* v osrednji Sloveniji; substratno *Kozana* na zahodu proti slovansko *Polana* na vzhodu.

3. Imen z zanesljivo ugotovljenim substratnim izvorom je v primerjavi z imeni slovanskega izvora malo, pogosto pa se substratni izvor upravičeno domneva, ni ga pa mogoče jezikoslovno zanesljivo dokazati (npr. tpn. *Ljubljana*, n. *Lai-bach*; hdnr. *Ter* : *Turris*; tpn. *Batuje* : *Batavia*, prim. *Patavium* v it. *Padova*). Predvideva se, da je na slovenskem prostoru manj kot 5 odstotkov imenskega substrata. Največ substratnih imen je ohranjenih v hidronimih (pretežno daljših rečnih tokov), toponimih in precej manj v oronimih (npr. verjetno *Krim, Krma*).

3. 1. Imena, ki po jezikoslovnih, arheoloških in zgodovinskih merilih zanesljivo kažejo na kontinuiteto iz substratnih predlog, so v slovenščini ohranjena kot dediščina jezika alpskih Slovanov, v katerega so bila sprejeta v prvih stoletjih naseljevanja od druge polovice 6. stoletja dalje. Predslovanske predloge teh imen so sporočene v antičnih virih (npr. tpn. *Ptuj* < alp.-slov. **Pъ/ьtuǰь*, a bolj verjetno **Pъ/ьtoǰь*: l. 448 *Poetovio*), nekatera antičnih predlog nimajo, a jezikoslovno nedvomno spadajo v najstarejšo substratno plast imen (npr. tpn. *Kobarid*, dial. *Kobérd*, lok. sg. u *Kobrid* s predtoničnim akanjem kot v *prasó* "proso", *psakā* "vsaka" iz alp.-slov. **Ko-borǰь* < rom. **kābōrēdū* k lat. *capra*, prim. furl. *Čhavorèd*, it. *Caporetto*).

3. 2. Alpska slovanščina se je ob prevzemu najstarejše plasti substratnih imen od praslovanščine že razlikovala v podaljšavi psl. sekvenc **oRC* in **eRC* v alp.-slov. **āRC* in **ēRC* (tako Ramovš 1927, 22 s.), zato so bile substratne sekvence **oRC* in **eRC* v alpsko slovenščino prevzete z **ьRC* in **ьRC* (Ramovš 1927, 22 s.). Možno pa je tudi, da se je prehod **ǰ* > **o*, ki se tradicionalno postavlja na prehod iz baltoslovanskega v praslovansko obdobje, izvršil šele po prevzemu prvih imen (Holzer, 90 s.)² in da so bila torej substratna imena s kratkim *a* kot npr. *Koper* prevzeta še kot **Kāprь* : *Capris*. Skladno s tem omenjena Ramovševa podaljšava psl. sekvenc **oRC* v alp.-slov. **āRC* ni doživela kvalitativne, ampak le kvantitativno spremembo, in sicer psl. **aRC* > alp.-slov. **āRC*. Po prevzemu prvih substratnih imen je bila verjetno še tvorna tudi monoftongizacija. Tako je mogoče sklepati iz tpn. *Ptuj* za substratno *Poetovio*, ki se je razvilo iz alp.-slov. substituta **Pъ/ьtoǰь*,

Ime je bilo v slovenščino sprejeto iz furlanščine in v spolu in sufiksu adaptirano po hidronimih tipa *Aniža, Adiža* (Šturm, 22; Bezljaj 1956–1961, II 47).

² Domneva je že starejša, prim. kratek pregled starejše literature o tem vprašanju pri Thörnqvist, 103 s. O tem vprašanju tudi Loma, 133.

pri katerem Ramovš 1919, 379, meni, da je alpskoslovanski razvoj *ou* > *u* rezultat asimilacije, ne pa monoftongizacije.

3. 2. 1. Najstarejša substratna plast imen je bila v alpsko slovanščino prevzeta po naslednjih zakonitostih substitucijske fonetike:³

substr. *aRC > alp.-slov. *āRC:

tpn. *Kránj* < alp.-slov. **Kārn'ь* < substr. **Karnium*, *Carnium* (Ravenat);
tpn. *Ratenj* < alp.-slov. **Ārten'ь*, it. *Artegna*, med l. 760–790 in *Artenia castrum*; *Kras* < alp.-slov. **kārsь*, l. 1150 *Carsus*, it. *Carso*, n. *Karst*,⁴

substr. *oRC > alp.-slov. *ǫRC:

hdn. *Křka* < **Kǫrka*, l. 799 *Corca*; tpn. *Krmin* < alp.-slov. **Kǫrmýnь* < rom. **Kōrmōnē*, l. 610 *Cormones*, furl. *Cormóns*;⁵

substr. *eRC > alp.-slov. *ěRC:

tpn. *Trst*⁶ ← prenarejeno po stranskih sklonih kot gen. **Trstā* < **Trzstā* iz alp.-slov. **Tǫrzǫstь*, gen. **Tǫrzǫstā* (Ramovš 1926/27, 163), prim. antično *Tergeste*;

substr. *o/a + nazal > alp.-slov. *q:

tpn. *Logátec*, gen. *-tca* < alp.-slov. **L'qgātьсь* < substr. **Longātiki*, ant. *Longatico*; horn. *Koroška* ← alp.-slov. **Korqt'ь*⁷ < substr. **Karantiā*, morda ha-

³ Enako substitucijsko fonetiko potrjuje tudi najstarejša apelativna substratna plast (npr. sln. *golida*, rezijansko *mír* "zid" (toda tudi v tpn. *Mirje*), *miza*, *mlín*, **prkāt* (v kraškem *párkot* "pregrada v hlevu"), *sírek* ...). Zaradi specifičnosti apelativnega fonda, ki je v primerjavi z imeni "premičen", pa areal največkrat ne kaže več na prvotno porazdeljenost fonetičnih refleksov substratnih predlog. To je npr. razvidno iz areala razmerja *golida* : **prkāt*, ki ne potrjuje ugotavljanja, da je najstarejša substratna plast imen z romansko lenizacijo izpričana le zahodno od črte Koper–Solkan–Beljak.

⁴ V sln. hdn. *Dragonja*, it. *Dragogna*, tudi še *fiume d'Argogna*, se sicer ohranja antični hidronim *Argao*, ki je kot *Argaone* izpričan tudi pri Ravenatu, leta 1035 kot *Argaonem*, toda po letu 1000 ... *et usque ad aquam Dragugne*, leta 1389 ... *super flumine Dragone*. Ime pa zaradi vokala *-o-*, ki ne more biti alpskoslovanski substitut za substratno *-ō-*, ne spada med slovenska substratna imena, kot je še menil Ramovš 1927, 22, in pred njim že drugi (glej Bezljaj 1956–1961, I 148), ampak je bilo že v slovenščino prevzeto iz romanske adstratne predloge *Dragogna*, kjer je *-ra-* za izvorno *-ar-* nastalo po ljudskoetimološki naslonitvi na it. *dragone* "zmaj" (podrobna literatura pri Bezljaj 1956–1961, I 147).

⁵ Hdn. *Kolpa*, belokranjsko *Koupa*, je lahko iz alp.-slov. **Kǫlьpa* in tako kot hrv. *Kūpa* iz substr. **Kol(e)pis* z vokalom *e* za prvotni *a* v penultimi, prim. antično *Κόλαπις* (Strabo), *Colapis* (Plinij), kot domneva Skok 1971–74, II, 237. Vendar zaradi l. 799 izpričanega zapisa *Culpa* ni mogoče izključiti preprostega substituta **Kǫlpa* za že substratni fonetični razvoj **Kulpa* (tako Ramovš 1927, 24).

⁶ Pridevnik *tržáški* in stanovniško ime *Tržáčan* imata *-ž-* po drugotnem nastanku; iz prvotnega pridevnika **tǫrzǫstьskьjь* > **tǫzǫski* > **tǫzǫski* je po analogiji s pridevniki na *-ški* tako kot npr. sln. *nebeški*, *vaški*, *hrvaški* ... nastal pridevnik **tržáški*, kar se je po prekozolžni asimilaciji tipa *suša* → *šuša* razvilo v *tržáški* (o tem Ramovš 1926/27, 162 s.). Stanovniško ime na *-jan* *Tržaščan*, znano iz Ribnice (Ramovš 1924, 302), je tako kot *vaščan* ← *vaški* nastalo na podlagi tega pridevnika. Splošna oblika *Tržáčan* je analogna oblika po tipu *Bločan* : *blo-ški*, *Ločan* : *lo-ški*, *Ljubljančan* : *ljubljan-ski*; *trža-ški* : *Tržačan* (Ramovš 1924, 302).

⁷ S tem je Ramovš 1924, 262, 109, povezoval rezijanski tpn. *tǫpri Korončičo* < **Korqt'*-

plologija od *Carantania* (8. st.), ant. *Carantanum* > alp.-slov. **Korqtań* v sln. arhaičnem horn. *Korotan* "Koroška";

substr. *ǎ > alp.-slov. *o (oziroma bolj verjetno substr. *ǎ > alp.-slov. *ǎ > alp.-slov. *o):

tpn. *Kóper*, gen. *-pra* < alp.-slov. **Kòprъ* (prim. hrv. *Kòpar*, gen. *-pra*) iz lat. lok. pl. *Capris* (Skok 1971–74, II 145) h *capra* "koza"; horn. *Koroška* ← alp.-slov. **Korqt'ъ* < substr. **Karantiǎ*;

substr. *ā > alp.-slov. *ā:

tpn. *Logátec*; sem tudi hdrn. *Sáva*, *Dráva*;

substr. *ēī, *ōū > alp.-slov. *i, *y:

alpska slovanščina ni imela dolgega ozkega *ē in *ō, zato je substratne predloge kot tudi dolgi substratni *ī in *ū nadomestila z *i in *y: tpn. *Kobarid*; tpn. *Gumín* < alp.-slov. **Gľъ/ьтупъ* < substr. **Glēmōñē*, prim. furl. *Glemōne*, it. *Gemona*, n. *Glemaun*; hdrn. *Zilja* < **Zil'a* < substr. **gīlā*, prim. stvn. *Gīla*, n. *Geil*; tpn. *Krmín*; tpn. *Videm*, gen. *-dma*, dial. *Viden*, gen. *-dna* < alp.-slov. **V-ǔdъnъ* < rom. **útīnū*, l. 983 *Udene*, furl. *Údin*, it. *Údine*;

substr. *l + temni V > alp.-slov. *l':

hdrn. *Zilja* < alp.-slov. **Zil'a*; tpn. *Beljak* < **byl'ākъ* < substr. **bīlākū*, ant. *st(at)ionis Bilachinie(n)s(is)*.⁸

3. 2. 2. Substratna imena kažejo, da so bile predloge *velar* + *i/e* prevzete po zgledu refleksov tedaj tvorne druge palatalizacije velarov, npr. tpn. *Cělje*, ant. *Celeia*; tpn. *Trst* ← **Tъrъstъ*; hdrn. *Zilja*; tpn. *Logatec* iz substr. **Longātīkī*, lok. sg. k *Longaticum* (Ramovš 1926/27, 153 s.). Toda toponimi na skrajnem zahodu kažejo na substitut s č oz. ž, npr. tpn. *Čedad*, dial. *Čoḡdad* < alp.-slov. **čъvъdādъ* < rom. **čvīdādē* k lat. *cīvitās* (proti hrv. *Cavtat* < **čъvъtātъ* < rom. **kivītātē*); *Sužid* < **sy(ъ)žīdъ* < rom. **siližēdū* k lat. *silex*). Zahodno od črte Koper – Solkan – Beljak imamo imena z romansko lenizacijo (tpn. *Sužid*; *Oglej* < alp.-slov. **ǎgъlējъ* iz substratnega **ǎgūlējǎ*,⁹ ant. *Aquileia*; tpn. *Videm*; tpn. *Kobarid* proti tpn. *Koper*; tpn. *Solkan* < alp.-slov. **sy(ъ)kānъ* < rom. **sīlikānū*, l. 1001 *Siliganum* in l. 1181 *Celkan*; tpn. *Beljak*). Različen prevzem substratnih velarov pred svetlimi vokali in različen

it'ъ z disimilacijo *é – é → č – é*. Dapit, 114, brez omembe Ramovševega mnenja ta tpn. izvaja iz **korenčić*, tj. iz deminutiva k sln. *koren* "radix".

⁸ Neskladno s tem ugotavljanjem izgleda, da je substratni tpn. *Megvárje* "vas v spodnji Ziljski dolini", tudi *Megvar* "isto" (prim. n. *Maglern*) s polglasniškim izgovorom [mæg] v vzglasju (Zdovc, 65) prevzet z velarno in ne palatalno izreko substratne sekvence *-la-*, prim. l. 1136 *Maglar*, l. 1180 *Maglaren*, l. 1238–61 *Maglaria* (historični zapisi po Ramovšu 1924, 6). Težavo bi se dalo premostiti z disimilacijo po palatalnosti *l' – r' → t – r'*, ki je izhodno alp.-slov. **Magl'ār'ъ* iz substratnega **Māglāriǎ* preoblikovala v **Maglār'ъ* > **Moglar'* (tip *Koper*) > sln. po redukciji *Məgvar* in k temu varianta stanovniškega izvora *Məgvarje* (= standardizirano *Megvarje*). V tpn. *Logatec* je torej *l* namesto pričakovanega *l'* za substratno sekvenco *Lo-* iz prvotnega *l'* nastal po doljenjskem narečnem prehodu.

⁹ Drugačen, *e*-jevski substitut namesto pričakovanega *i*-jevskega kaže na široko izreko substratnega dolgega vokala, ki se smatra kot znak latinske učene izreke (Ramovš 1927a, 8 s.).

prevzem substratnih medvokalnih konzonantov odražata prvotno mejno črto v okviru Romanije z realizirano palatalizacijo velarov in z lenizacijo na zahodu ter brez teh dveh pojavov na vzhodu. Substituta **Sava* in **Drava* za antična hdrn. *Saus* in *Draus* sta bila prevzeta iz substratne predloge z dolgim **ā* po romanski podaljšavi tipa **crūce* h **crūx* in kažeta, da je bil prostor ob prevzemu substratnih imen pomembnejših orientacijskih točk že pretežno romaniziran in da se je asimilacija romaniziranega prostora realizirala postopno, v razponu, ki je trajal več stoletij. O tem pričajo tudi kalkirana imena v osrednji Sloveniji (tpn. *Hrušica* : antično *Ad Pirum*; tpn. *Peč* : *Ad fornulus*; Kos, 247), dvojni prevzemi tipa *Ptuj/Optuj* z romansko prepozicijo *ad*, pa tudi mlajša substratna plast imen, kot je npr. tpn. *Matavún* z akanjem iz prvotnega sln. **Motovún* z istrskoromansko diftongizacijo romanskega **ō* k romanskemu **moniōne*, prim. hrv. *Motovun*, it. *Montona* (Skok 1934, 137), in z disimilacijo po nazalnosti *-n- : -n- → -θ- : -n-*.¹⁰

3. 2. 3. Toda v tpn. stanovniškega izvora *Trojane* < **Trqđ-jane* ← **Trqđz* je bila antična sekvenca *nt* (prim. *ab Atrante*) prevzeta v izreki *nd*, ki kljub Skoku 1934a, 53 op. 10, ne izgleda romanska, vendar tudi ni ilirska, kot je domneval Ramovš 1923, 54, in more pripadati neznani, še neidentificirani jezikovni sferi.

4. Zanesljiv izvor in etimologija substratnih imen sta največkrat težko ugotovljiva. Ob imenih romanskega izvora, kot so npr. tpn. *Koper* k lat. *capra* "koza", *Kobarid* k romanskemu kolektivu **čăpŕĕtŭ* od lat. *capra*, *Sužid* k romanskemu kolektivnemu samostalniku **sīlĭkĕtŭ* od lat. *silex* "kremen, skala", sta npr. hdrn. *Sava* in *Drava* zaradi prvega vokala *-a-* (iz ide. **o*) verjetno ilirskega izvora in iz ide. **soyo-* "tok" k **seŭ-* "teči" oz. iz ide. **droyo-* "tok" k **drey-* "teči". Toda hdrn. *Soča* < **Sqt'a* (it. *Isonzo*, starejše tudi *Lisonzo*), med l. 507–511 izpričano *super Sontium*, *Aesontius*, *Aesontio*, je mogoče izvesti iz praindoevropske samostalniške predloge. **Haĭs-ont-jo-* (?), ki je bila tvorjena iz glagolske osnove **Haĭs-* "hitro se premikati, gnati", prim. sti. *iŝnāti* "gnati" (Krahe, 58; Bezlaj 1956–1961, II 204). Zaradi vzglasnega vokala *a* in medglasnega *o* v omenjenih historičnih zapisih pa hdrn. *Soča* ne more biti istega, ilirskega izvora, kot sta verjetno hdrn. *Sava* in *Drava*. S hdrn. *Soča* izgleda v besedotvornem razmerju hdrn. *Sotla*, hrv. *Sütla*, l. 1028 *Zontlae* < **Sqtĭla* < **Sont-ula* (Bezlaj 1956–1961, II 204) ← ide. **Haĭs-ont-ul-*. Denominativni sufiks **-nt-* ohranja tudi hdrn. *Labuta*, *Labota* "pritok Drave na Koroškem", l. 860 *ad Labantam*, n. *Lavant* iz alp.-slov. **ālbqta* < substratno **albo/antā* ← ide. **albho-* "bel" (Bezlaj 1956–1961, I 322).

4. 1. Čepprav arheologija in zgodovina ugotavljata predromanske keltske, ilirske in venetske staroselce tega ozemlja, je jezikovna identifikacija takih imenskih osnov pogosto težko določljiva, kot ponazarjata analizi izvora antičnega *Tergeste* (prim. sln. *Trst*, it. *Trieste*), ki je gotovo indoevropskega izvora z osnovo **terg-* »trg«, a je za ene ilirski (Gendre, 138), za druge pa venetski (Frau, 118; Pellegrini-Prosdoci, I 602).

¹⁰ Med mlajša substratna imena z istrskoromansko diftongizacijo rom. **ō* spada verjetno tudi tpn., hdrn. *Vrtovin* z narečnim prehodom *ú > ý* iz **V-ŕtovún*, prim. leta 1001 zabeleženo *Ortaona*.

Viri in literatura

- Arheološka najdišča Slovenije*, Ljubljana 1975.
- Bezljaj, France, 1956–1961, *Slovenska vodna imena I–II*, Ljubljana.
- 1958, Predslovanski ostanki v slovenščini – *Naša sodobnost VI/2*, 673–693.
- 1967, *Eseji o slovenskem jeziku*, Ljubljana.
- 1969, Das vorslawische Substrat im Slowenischen – *Alpes Orientales V*, 19–35.
- Dapit, Roberto, *Aspetti di Cultura Resiana nei Nomi di Luogo, 1. Area di Solbica/ Stolvizza e Korĭto/Coritis*, Gemona del Friuli 1995.
- ESSJ, *Etimološki slovar slovenskega jezika I–*, Ljubljana 1976–.
- Frau, Giovanni, *Dizionario Toponomastico Friuli-Venezia Giulia*, Udine 1978.
- Gendre, Renato, Note di Toponomastica Italiana I, *Linguistica XXXII/2*, 1992, 133–138.
- Grad, Anton, Contribution au problème de la sonorisation des consonnes intervocalliques latines, *Linguistica III/2*, 1958, 33–40 (priloga k *Slavistični reviji XI*).
- Holzer, Georg, Zur Lautgeschichte und Dialekten des mittelalterlichen Slavischen in Österreich, *Wiener slavistisches Jahrbuch XLII*, 1996, 81–110.
- Kelemina, Jakob, Langobardski spomini pri Slovencih – *Slavistična revija IV*, 1951, 177–196.
- Kos, Milko, O prevzemu antičnih krajevnih imen na slovenskem ozemlju, *Ephemeridis Instituti arhaeologici Bulgarici XVI*, 1950, 241–248.
- Krahe, Hans, *Sprache und Vorzeit*, Heidelberg 1954.
- Loma, Aleksandar, Serbisches und Kroatisches Sprachgut bei Konstantin Porphyrogenetos, *Zbornik radova Bizantološkog instituta XXXVIII*, 1999/2000, 87–161.
- Pellegrini-Prosdoci, G. B. in A. L., *La Lingua Venetica I–II*. Padova 1967.
- Ramovš, Fran, 1919, Alpendeutsche und Slovenen, Spomenica graškega akademškega senata in slovenstvo, *Ljubljanski zvon 39*, 379–381 = Ramovš 1977, 99–101.
- 1923, Une isoglosse čakavo-kajkavienne, *Revue des études slaves III*, 48–58 = Ramovš 1997, 72–82.
- 1926/27, O prvotnih južsl. substitucijah za balk.-lat. *k, g* pred *e, i*, *Južnoslovenski filolog VI*, 153–165 = Ramovš 1977, 249–261.
- 1927, O naravi psl. *tort-* in *tert-* v praslovenščini – *Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino VI*, 22–26 = Ramovš 1977, 234–238.
- 1927a, Razvoj psl. *ê* v slovenskih dolgih zlogih, *Časopis za slovenski jezik, kulturo in zgodovino VI*, 8–21 = Ramovš 1997, 151–164.
- 1997, *Zbrano delo, Druga knjiga*, ur. J. Toporišič, Ljubljana.
- 1924, *Historična gramatika slovenskega jezika. II.* = *Konzonantizem*, Ljubljana.
- 1935, *Historična gramatika slovenskega jezika VII.* = *Dialekti*, Ljubljana.
- Skok, Petar, 1971–74, P., *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika I–IV*. Zagreb.
- 1934, *Dolazak Slovena na Mediteran*, Split.
- 1934a, Iz slovenačke toponomastike (II), *Etnolog VII*, 51–87.

- Šega, Agata, Contributo alla Conoscienza dei Latinismi e Romanismi Antichi in Sloveno, *Linguistica* XXXVIII/2, 1998, 63–85.
- Šturm, Fran, Romanska lenizacija medvokaličnih konzonantov in njen pomen za presojo romanskega elementa v slovenščini, *Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino* VII, 1928, 21–46.
- Thörnqvist, Clara, *Studien über die nordischen Lehnwörter im Russischen*, Uppsala, Stockholm 1948.
- Zdovc, Pavel, *Slovenska krajevna imena na avstrijskem Koroškem*, Dunaj 1993.